

AZ ÚJ SZABVÁNYOK ÉS A KÖZPONTI KATALÓGUS

A könyvek feldolgozását érintő új szabványok bevezetése a magyar könyvtárakban

KONDOR IMRÉNÉ

A központi katalógus gépesítésének, pontosabban: az országos megosztott feldolgozásnak nemcsak gépi, és anyagi, hanem szakmai előfeltételei is vannak. Azokban az országokban, ahol részben vagy egészben megvalósult a megosztott katalogizálás és nyomában a gépi úton lekérdezhető lelőhelytájékoztató és a gépesített dokumentumszolgáltatás, az első lépés az egységes feldolgozási szabványok kidolgozása és azok országos alkalmazása volt. Nálunk a több évre elhúzódott, fejezetekben megjelenő, a könyvek feldolgozására vonatkozó szabvány utolsó fejezete („Bibliográfiai tételek szerkesztése”) még csak most van nyomdában. Könyvtáraink a szabványok bevezetésének gondjával küszködnek, nagykönyvtárainkban folyik az előkészület, készülnek a feldolgozás, a katalógusszerkesztés házi szabályai.

Az OSZK Könyvek Központi Katalógusa (a továbbiakban: KKK) a bibliográfiai feltárást érintő összes szabvány megjelenése és a könyvtárakban való elterjedése után új katalógust indít. Az új katalógust az 1985-től *megjelenő* könyvek leírásainak nyilvántartására tervezzük. Új katalógusunk szerkesztési szabályainak kidolgozásához nélkülözhetetlen a könyvtárak új szabványok bevezetésével kapcsolatos terveinek ismerete. A szükséges információk megszerzése érdekében 1983 végén kérdőívet juttattunk el 62 könyvtárhoz. 43 olyan könyvtárhoz, amelyek 1983-ban 400-nál több cédulát küldtek a KKK-hoz és a 19 megyei könyvtárhoz. A kérdőívekre adott válaszok feldolgozásának mind táblázatos, mind szöveges értékelését indokoltnak tartjuk szélesebb körben ismertetni. Úgy tapasztaljuk, hogy könyvtáraink erőteljesen érdeklődnek egymás munkája és az új szabvány bevezetésével kapcsolatos döntéseik iránt. Könyvtári rendszer ma már csak nemzetközi szintű egységes szakmai praxis alapján képzelhető el. Minden rendszer működéséhez, így a KKK működtetéséhez is a résztvevők egységes gyakorlata szükséges. Reményeink szerint a könyvtárak terveinek ismertetésével nemcsak segítséget nyújtunk döntéseik meghozatalához és véglegesítéséhez, hanem azonos irányba is terelgetjük ezeket a döntéseket. A kérdőívekre adott válaszok szöveges értékelésével lehetőségünk nyílik az egységes és az optimális megoldások érdekében saját elképzeléseink kifejtésére.

1. táblázat

Mégkérdezett könyvtárak	Nem választott	A szabványokat bevezette, bevezeti				Nem vezetett be	Katalógusok			Besorolási adatok megjelenítése				Konzultáció				
		1980-1983	1984	1985	1986		Az összes szabvány után	Új kat. tárgytól	Új kat. beszerzési évtől	Régi kat.	Aláhúzás	Talpális	Fejlesztés		igé-nyel, részt-ven-ne	nem ígé-nyel	témát java-sol	nem vála-szolt
													1980-1983	1984				
B 1							X		X		*	X	X	X			X	
B 2							X		X									*
B 3							X		X								X	X
B 4			X						☒								X	X
B 5							X		☒								X	X
B 6			X						☒								X	X
B 7							X		☒								X	X
B 8							X		☒								X	X
B 9							X		☒								X	X
B 10							X		☒								X	X
B 11							X		☒								X	X
B 12							X		☒								X	X
B 13							X		☒								X	X
B 14							X		☒								X	X
oB 46							X		☒								X	X
oB 278							X		☒								X	X
B 305							X		☒								X	X
B 307							X		☒								X	X
B 314							X		☒								X	X
B 327							X		☒								X	X
oB 335							X		☒								X	X
B 419							X		☒								X	X
oB 458							X		☒								X	X
oB 503							X		☒								X	X
B 633							X		☒								X	X
B 662							X		☒								X	X
B 741							X		☒								X	X
B 785							X		☒								X	X
B 965							X		☒								X	X
oB 1700							X		☒								X	X
/ Bcs 1							X		☒								X	X

2. táblázat

Kódok	Leírás		Besorolási adatok			Transzliteráció			Bejelentett cédulák száma		
	Interpunkció szabályos	Interpunkció szabálytalan	ISBN Kötő	Főcím(ek) kiemel-ve	Mellék- tétel- talpalás	Egysé- gített (eredeti) cím	szabá- lyos	1. táblá- zat je- nek nél- kül	2. táblá- zat	1983-	1984.
										ban	elő- tülév
B 2	X			X	X	X	X				Csak cirill az 1984-es beszer- zéstől
oB 4	X			X	X	X	X				19410 6170
oB 14	X			X	X	X	X				36 20
B 33	X			X	X	X	X				175 100
B 36	X			X	X	X	X				160 100
B 37	X		X	X	X	X	X				1120 310
oB 278	X	X		X	X	X	X	X			165 80
B 300	X			X	X	X	X				92 60
B 302	X			X	X	X	X		X		360 60
B 304	X			X	X	X	X		X		490 260
oB 335	X			X	X	X	X		X		260 20
B 411	X			X	X	X	X				900 20
oB 458	X			X	X	X	X				760 2440
oB 503	X			X	X	X	X				180 180
B 560	X			X	X	X	X		X		100 410
B 675	X			X	X	X	X				40 40
B 717	X			X	X	X	X				100 100
B 743/6	X			X	X	X	X				25 102
B 776	X			X	X	X	X				15 90
B 793	X		X	X	X	X	X				65 400
B 1053	X			X	X	X	X				1580 480
oB 1700	X			X	X	X	X				30 30
B 2186	X			X	X	X	X				90 179
B 2200	X			X	X	X	X				630 160
D 15	X			X	X	X	X				160 160
E 2	X			X	X	X	X				56 12
Gy 45	X			X	X	X	X				1190 810
Gy 87	X			X	X	X	X				110 40
K 51	X			X	X	X	X				279 110
K 1 10	X			X	X	X	X				Csak cirill
K sz 2	X			X	X	X	X				6 155
oM 2	X			X	X	X	X				

Az I. táblázat értékelése

A kérdőívre adott válaszok összesítését tartalmazó táblázatból megállapítható, hogy a kiküldött 62 kérdőívből 46 válasz értékelhető. Öt könyvtár nem válaszolt, 6 könyvtár nem tervezi az új szabványok bevezetését, az az 5 könyvtár pedig, amely az összes szabvány megjelenése után szándékozik a kérdéssel foglalkozni, a feltett kérdésekben még nem döntött.

A 46 értékelhető könyvtár közül a szabványfejezetek megjelenésével egyidejűleg folyamatosan vezette be a szabványokat 1980–1983 között 26 könyvtár, 1984-ben 2 könyvtár, 1985-ben 15 könyvtár, 1986-ban 3 könyvtár tér át az új szabványokra.

Új *katalógust* indított vagy szándékozik indítani 23 könyvtár, közülük 9 a könyvek megjelenési évét, 13 a beszerzés évét veszi figyelembe. A régi katalógusban tartja vagy fogja nyilvántartani az új szabványok alapján készült tételeket 23 könyvtár.

Címfejjel látja el a sokszorosításra kerülő leírásokat 39 könyvtár, 26 könyvtár az első, 13 könyvtár az összes főtételek adatát kivetíti a leírás elé. A főtételeket is a leíráson belül aláhúzással fogja jelölni négy könyvtár (B 8, B 741, B 785, Ke 1)*, a besorolási adatok megkülönböztetéséről két könyvtár (B 9 és B 397) még nem döntött, egy könyvtár (Z 1) a kérdésre nem válaszolt. A főtételeket megkülönböztető 39 könyvtár közül 16 könyvtár talpalással, illetve aláhúzással, 8 könyvtár minden esetben talpalással, egy könyvtár kifejezéssel, 14 könyvtár pedig minden esetben csak aláhúzással fogja jelölni a *főtételeken kívüli többi besorolási adatot*.

Az utolsó kérdéscsoportra – részt venne-e konzultáción, milyen témák megbeszélését javasolja – 41 könyvtár válaszolt. A 46 értékelhető válasz közül a kérdéscsoportra nem válaszolt 9 könyvtár. Figyelemre méltó, hogy az új szabványokat bevezetni nem szándékozó 6 könyvtár közül megbeszélésen egy könyvtár (D 1) venne részt, az összes szabvány megjelenése után bevezetni szándékozó 5 könyvtár közül egy könyvtár (B 6) nem tart igényt konzultációra, kettő pedig (B 419, P 10) részt venne a megbeszéléseken. A felvetett témák többsége a közeli jövőben megjelenő 3423/2–84. sz., a bibliográfiai tételek szerkesztésére vonatkozó kérdéseket érintették: a főtételek megválasztása szótárak, bibliográfiák stb. esetében; a kongresszusi kiadványok besorolási adatainak megválasztása. Általánosabb megfogalmazásban: katalógusszerkesztés és a bibliográfiai tételek szerkesztési szabályai. Néhány témajavaslat a 3401–81 sz. szabványra, a betűrendbe sorolás szabályaira a mechanikus rendezésre és a csoportképzésre vonatkozott. Voltak, akik tapasztalatcserét javasoltak, mások a KMK-tól várnak segédleteket és az „új szabványok bevezetésének minimális programját”.

* Feloldásukat a cikk végén adjuk meg.

A 2. táblázat értékelése

1983 óta a könyvtárak bejelentéseit regisztráló nyilvántartásunkban megjelöljük az új szabványokat alkalmazó könyvtárakat és bejelentéseikből folyamatosan példátartat állítunk össze. 1983-ban 179 könyvtár jelentett a KKK-hoz. Ezek közül 86 alkalmazta az új szabványokat vagy azoknak egy-egy fejezetét. Ezen a táblázaton 45 könyvtár bejelentését értékeltük csak, mert a gondos gyűjtő munka ellenére 11 könyvtár anyaga nem szerepel példatárunkban, az orvosi hálózathoz tartozó 30 könyvtár bejelentését az Orvosi Könyvtáros 1984. 1. számában már részletesen elemeztük,* és úgy gondoljuk, hogy az országos helyzetképet negatív irányba torzítaná.

A két táblázat közötti összefüggést keresve azt állapíthatjuk meg, hogy a 28 könyvtár közül, amelyek a kérdőíven azt jelentették, hogy 1980–84 között vezették be az új szabványokat, a 2. táblázaton csak 15 (0-val megjelölt kódok) könyvtár szerepel. Ennek magyarázata a következő: a példatárból hiányzó 11 könyvtár közül ebbe a kategóriába esik (az ugyancsak 0-val jelölt) 4 könyvtár; a kérdőívet kitöltő könyvtárak közül 8 nem jelenti könyvgyarapodását a KKK-hoz; az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (B7), mivel az új szabványokat az 1984-től megjelenő kiadványok feldolgozására vezeti be, az első félévben nem jelentett új szabványok alapján feldolgozott könyvet. (A továbbiakban tapintatosan eltekintünk attól, hogy a kérdőív válaszait és a valóságból merített adatokat szembesítsük.)

A táblázatban felsorolt 45 könyvtár közül 37 a leírásban nagyjából az előírásoknak megfelelően alkalmazza az adatsoportokat és adatelemeket értelmező jeleket, és a kötelező sorrendben közli az adatokat. Öt könyvtár nem a szabvány előírásai szerint alkalmazza az interpunkciót. Az ISBN-t ugyan csak 5 könyvtár nem tünteti fel. Besorolási adatot (sem fő-, sem melléktételt) nem emel ki 14 könyvtár, 28 könyvtár fejelessel különbözteti meg a főtétel/eke/t, de ezek közül is csak 3 emeli ki (talpallással) a melléktételeket. Egységesített (eredeti) címet 2 könyvtár tüntet fel. Az MSZ KGST 1362–78 sz., az új transliterációt előíró szabványt 23 könyvtár vezette be, 17 könyvtár a szabvány előírásai szerint, 6 könyvtár nem a belföldi információcserében kötelező táblázatot használja. Szembetűnő, hogy 2 könyvtár (B 2, Ksz 2) a szabványfejezetek közül eddig csak az átírási szabványt vezette be.

A táblázat utolsó adatsoportja azt mutatja be, hogy 1983-ban az új szabványokkal dolgozó 86 könyvtár 35 523 cédulát küldött. Míg az 1983-ban jelentő összes könyvtár 48%-a már részben vagy az eddig megjelent szabványok előírásainak megfelelően dolgozta fel állománygyarapodását, addig az év folyamán érkezett összmenyiségnek (205 562 cédula) ez mindössze 17,33%-a.

Az 1984 első félévi adatokból arra lehet következtetni, hogy az új szabványokat alkalmazó könyvtárak száma növekszik ugyan, de az új szabvány alapján készült bejelentések még mindig nem fogják elérni a teljes mennyiség 20%-át.

* KONDOR Imréné: A könyvek központi katalógusának (KKK) működése, problémái és szolgáltatásai. = Orvosi Könyvtáros. 24. évf. 1984. 1. sz. 85–122. p.

Állománygyarapításuk volumene, választékuk és szolgáltatóképességük alapján az országos szakirodalmi ellátásra, a könyvtárközi kölcsönzésre igazán alkalmas könyvtáraink a teljes szabvány megjelenése előtt nem vállalkoztak – mert sem szakmai szempontból, sem a használók érdekében nem vállalkozhattak – a szabványfejezetek folyamatos, illetve részleges bevezetésére. Ezt a megállapítást az 1983-ban jelentő összes könyvtárhoz és az összbejelentéshez viszonyított százalékban kifejezett három aránypár támasztja alá; 48%/17,33% (az új előírások szerint jelentők és a jelentett mennyiség); 52%/82,67% (a régi módon jelentők és a jelentett mennyiség); 12%/85,23% (az összes jelentő könyvtár 12%-tól származott a bejelentések 85,53%-a). A 12%-ot kitevő 22 egyetemi és szakkönyvtár közül mindössze 3 könyvtár tartozik az új módon jelentők közé. (Annak, hogy a különböző színvonalú bejelentésektől már eddig is sanyargatott központi katalógus az újabbban folyamatosan és folytonosan változó adattartalmú és formájú bejelentések, különösen pedig az új transliteráció alkalmazása következtében nem vált munkaképtelenné, az a magyarázata, hogy ezek az „újmodi” bejelentések, amelyeknek nagy részét ugyan kénytelenek vagyunk eddigi gyakorlatunkhoz adaptálni, a megszerkesztett mennyiségnek mindössze 17%-át érintették.)

A sok könyvtár – a bejelentések minősége alapján – elhamarkodottnak ítéltető döntése hívta fel figyelmünket azokra a kérdésekre, amelyeket az új szabvány bevezetése előtt a központi katalógusban csakúgy, mint a könyvtárakban előzetesen tisztázni kell. A kérdőívben felvetett és a táblázatokban vizsgált szempontok a döntésre váró kérdések körébe tartoznak.

Új katalógus – vagy a régi folytatása?

Az 1. táblázat tanúsága szerint a kérdőívekre válaszoló könyvtárak közül az új szabvány bevezetésével egyidejűleg 23 könyvtár új katalógust indít, 23 könyvtár pedig a régi katalógust folytatja. Ha a döntéseket könyvtártípusok szerint és az állomány nagysága szerint vizsgáljuk, azt állapíthatjuk meg, hogy országos nagykönyvtáraink többsége – feltűnő kivétel a B 2 – új katalógust indít. A fele-fele arány ellenére több érv szól az új szabványok alkalmazásával egyidejűleg indított új katalógus mellett.

Érvek ellenérvek

A régi katalógus folytatása mellett szóló látszólagos legerősebb érv, hogy a betűrendes katalógus hármask funkcióját (egy keresett mű megtalálása; egy szerzőnek a könyvtárban meglévő összes művének; egy mű fellelhető összes kiadásának összehozása) legkényelmesebben az egyetlen fájl biztosítja. A kényelem azért látszólagos, mert az új transliteráció és a besorolási adatok (személynév, testületi név stb.) módosított egységesítési szabályai egy fájlban belül két rendszert eredményez, megbízható utalórendszer alkalmazása mellett is a beavatatlan használó számára nem két rendszernek, hanem zűrzavarnak fog tűnni. Még a közép- és kis állománnyal rendelkező könyvtárakban is, ahol átosztással, illetve átfejeléssel a teljes katalógus folyamatos rekonstrukcióját tervezik, az átszerkesztés gyötrelmes időszaka alatt számolniuk kell azzal, hogy az olvasói katalógus is csak szakértő segítségével használható.

(A tételeknek csak a leírási részét, illetve az interpunkciót érintő változások lehetővé teszik a két típusú tétel vegyítését. De mivel a régi és az új szabvány kereszteződését elfogadhatatlannak tartjuk, e lehetőséggel nem is foglalkozunk.)

A beszerzés évétől vagy a könyvek megjelenésének évétől indított új katalógus

Az új katalógus indításának is két lehetősége van. Az új szabványok bevezetésének időpontjától vagy egy meghatározott időponttól megjelenő könyvekre. (Például az 1984-től megjelent kiadványokra vonatkozóan vezetik be az új szabványt és indítanak új katalógust.)

A központi katalógusban rossz tapasztalatokat szerezünk a nem a dokumentumok megjelenésétől indított új katalógussal. A KKK-ban 1945-től új katalógust indítottak az 1945-től bejelentett könyvek nyilvántartására. Esetünkben választási lehetőség sem állt fenn, mert 1945 előtt a katalógust a bejelentésekből a helyszínen készített egységesített címleírásokból, 1945 után pedig a könyvtáraktól érkezett cédulákból szerkesztjük. Nem is szólva az 1945 előtti katalógus megkérdőjelezhető hitelességéről, tekintve a vízválasztó II. világháborút. Az 1945 előtt megjelent dokumentumokra vonatkozó kéréseket e kényszerhelyzet következményeként munkánkat megduplázandó, mindig, minden esetben két katalógusban kell ellenőriznünk. A tárgyévől indított új katalógus ellen felhozott érvek: ha csökkenő mennyiségben is, de hosszú időn keresztül a feldolgozás két módon – a régi és az új szabványok alapján – folyik tovább; a keresett műveknél a megjelenés éve nem mindig ismert. Ellenvetés: a két rendszerben való feldolgozás egyetlen könyvtárban, sem szakmailag, sem szervezetenként nem ütközhet leküzdhetetlen akadályokba. Egy keresett könyv megjelenési éve az azonosításhoz szükséges *minimális* adatok körébe tartozik, a hivatkozásokban is kötelező adat. Tapasztalataink azt mutatják, hogy a legpontatlanabb könyvtárközi kérésről is ritkán hiányzik a megjelenési év. A tárgyévől indított új katalógus esetében kevesebb kérést kell a megjelenési év ismeretének hiánya miatt mindkét katalógusban ellenőrizni. (Például a mi esetünkben minden 1945 előtt megjelent könyvre vonatkozó kérést mindkét katalógusban ellenőriznünk kell.)

A tétel leírási része

A 3424/1–78. sz. szabványfejezet előírásaitól való legkisebb eltérés vagy önkényes alkalmazás megkérdőjelezi a szabvány bevezetésének értelmét. Önmagát és információcsere partnerét csapja be az, aki az új szabvány ürügyén a közölt adatokat, illetve a jeleket a leírásban véletlenül vagy tudatosan felcseréli, a kötelező adatokat nem közli.

A szabvány értékét és főleg értelmét az adja, hogy: nemzetközi szinten határozza meg egy dokumentumról közlendő kötelező és nem kötelező adatok körét; az adatok közlésének sorrendjét és az adatok értelmezését jelölő jeleket. A szabvány lényegéhez tartozik továbbá, hogy a tétel leírási részében (a megjegyzés adatcsoportját kivéve) az adatokat csak abban a formában szabad közölni, ahogyan az a dokumentumon szerepelt. E megkötések teszik lehetővé, hogy bármilyen nyelvről készült leírás minden egyes adata

bárki számára értelmezhető adattá válják; hogy az azonosításhoz szükséges kötelező adatokat minden leírás tartalmazza; és végül, de nem utolsósorban, egy leírt dokumentum önmagával azonosítható legyen. Ha e szabályok közül bármelyiket elhagyjuk, a szabályokat önkényesen alkalmazzuk, a szabvány bevezetésének látszata öncéllá válik. E megfontolások alapján nem teszünk különbséget „kis hiba” és „nagy hiba” között, példatárunk alapján tapasztalt, a szabványoktól való eltérésekre egyenértékűen hívjuk fel a figyelmet.

Az alábbiakban közölt néhány példa illusztrálja, hogy: az adatokat értelmező jeleket önkényesen használják; az adatok kötelező sorrendjét felcserélik; a zárójeleket ((), [], / /) egyéni értelmezés, vagy az írógépek adta lehetőségeknek megfelelően használják. A besorolási adatokat akkor sem emelik ki, ha az szerző, vagy ha a szerzőt főtételként közlik akkor elhagyják a leírásban.

(A hibás címleírások mellett közöljük a bejelentés alapján, illetve segédkönyvekből kiegészítve készült helyes megoldásokat.)

Beküldött leírás:

DIENER, Harry

Fleckentfernung – aber richtig! / Harry Diener.: Praktische Anleitung zum Entfernen von Flecken aus Textilien, Holz, Leder, Metall, Polstermöbeln, Teppichen u.a. im Haushalt. – Leipzig: VEB. 1983. – 103 p. : 21 cm. ISBN 545 282 8

: 30.– Ft

Helyes leírás:

DIENER, Harry

Fleckentfernung – aber richtig! : Praktische Anleitung zum Entfernen von Flecken aus Textilien, Holz, Leder, Metall, Polstermöbeln, Teppichen u.a. im Haushalt / Harry Diener. – Leipzig : Fachbuchverlag, 1983. – 103 p.: 21 cm : 30.– Ft

Beküldött leírás:

The ecology of Bruchids attacking legumes /pulses/ = Proceedings of the International Symposium held at Tours /France/, April 16–19, 1980/Ed. by V. Labeyrie. – The Hague etc.: W. Junk Publishers, 1981. – XIV, 233 p. – /Series entomologica/ editors E. Schimitschek, K. A. Spencer/. Bibliogr. egyes fejezetek között. ISBN 91 6193 883 X

Helyes leírás:

The ecology of Bruchids attacking legumes (pulses) : Proceedings of the International Symposium held at Tours (France), April 16–19, 1980 / ed. . . V. Labeyrie ; [ed. International Organization for Biological Control, FAO]. – The Hague [etc.] : Junk, 1981. – XIV, 233 p. – (Series entomologica / ed. E. Schimitschek, K. A. Spencer)
Bibliogr. a fejezetek végén
ISBN 90–6193–883–X

Beküldött leírás:

KIRK. OTHMER

Encyclopedia of chemical technology / Kirk Othmer. – 3. ed. vol. 22. Sulfonation and sulfation to thorium and thorium compounds. – New York [stb.] : Wiley, 1983. – 1002. p. : 26 cm. – ISBN 0–471–02075–3

Helyes leírás (egylépcsős)

KIRK. Raymond Eller

Encyclopedia of chemical technology / Kirk Othmer. Vol. 22. : Sulfonation and sulfation to thorium and thorium compounds. – 3. ed.– New York/NY [etc.] : Wiley, 1983. – XXVI, 1002 p. : 26 cm
Bibliogr. passim.
ISBN 0–471–02075–3

(többlépcsős)

KIRK. Raymond Eller

Encyclopedia of chemical technology / Kirk Othmer. – 3. ed. – New York/NY [etc.] : Wiley
Vol. 22., Sulfonation and sulfation to thorium and thorium compounds. – 1983. – XXVI, 1002 p. ; 26 cm
Bibliogr. passim.
ISBN 0–471–02075–3

Beküldött leírás:

KLAUS, Joachim – LINDSTADT, Hans– Joachim – PFLÜGNER, Walter
/Schriftenreihe des Bundesministers für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten. Reihe A. Angewandte Wissenschaft, H. 258/

**Bewertung wasserwirtschaftlicher Infra-
struktur / Joachim Klaus, Hans- Joachim Lind-
stadt, Walter Pflügner. – Münster- Hillrup :
Landwirtschaftsverl., 1981. – VIII, 172, XVI
o. – (Schriftenreihe des Bundesministers für
... : H. 258.). – ISBN 3-7843-0258-0**

Helyes leírás:

KLAUS, Joachim

**Bewertung wasserwirtschaftlicher Infra-
struktur / Joachim Klaus, Hans-Joachim Lind-
stadt, Walter Pflügner. – Münster : Land-
wirtschaftsverlag, 1981. – VIII, 172, XVI
p. – (Schriftenreihe des Bundesministers
für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten.
Reihe A, Angewandte Wissenschaft ; 258.)
ISBN 3-7843-0258-0**

Beküldött leírás:

PETERS, Paulhans – CLAUSSEN-HENN, Ursula

**Stadhäuser : Das städtische Ein- und Zweifamilienhaus / Paulhans
Peters, Ursula Claussen-Henn. – München : Callwey, 1979. – 131 p. :
ill. (Entwurf und Planung ; 34)
ISBN 3 7667 0473 7**

Helyes leírás:

PETERS, Paulhans

**Stadhäuser : Das städtische Ein- und Zweifamilien-
haus / Paulhans Peters, Ursula Claussen-Henn. – München :
Callwey, 1979. – 131 p. : ill. – (Entwurf und Planung ;
34.)
ISBN 3-7667-0473-7**

Beküldött leírás:

**Keys to enhancing system development
productivity / W. F. Zachmann. –
New York : American Management Associa-
tion, 1981. – 52 p.**

Helyes leírás:

ZACHMANN, William F.

**Keys to enhancing system development
productivity / W. F. Zachmann. – New York/NY :
American Management Association, 1981. – 52 p. –
(AMA management briefing)
ISBN 0-8144-2257-8**

Beküldött leírás:

**Neue Läden /Karl und Eva Mand . – Stuttgart
: Hatje, 1981. – 147 1 p. 26 cm.**

Helyes leírás:

MANG, Karl

Neue Läden / Karl und Eva Mang. – Stuttgart
: Hatje, 1981. – 147 p. : 26 cm
Angol nyelvű szöveg is.
ISBN 3-7757-0131-1

Beküldött leírás:

KIERNAN, J. A.

Histological and histochemical
methods/ -- . – Oxford, etc:
Pergamon, 1981. – XII, 344 p.
25 cm.
ISBN 0-08-024935-3

Helyes leírás:

KIERNAN, J. A.

Histological and histochemical methods :
Theory & practice / J. A. Kiernan. –
Oxford [etc.] : Pergamon, 1981. – XII,
344 p. ; 25 cm. – (Pergamon international
library)
Bibliogr. p. 309-324.
ISBN 0-08-024935-3

(Az adaptálásokat készítette: BÁTJKI Anna)

A szabvány alkalmazkodik a többkötetes könyvek változó jellegéhez (kötetcímmel vagy kötet cím nélküli többkötetes művek), továbbá figyelembe veszi, hogy az egyes állományok birtokában lehet a teljes mű, vagy annak csak része/i/, ezért lehetőséget ad mind a többlépcsős, mind az egylépcsős leírásra és mindkét lehetőségén belül az összefoglaló szintű, illetve monografikus szintű leírásra. E lehetőségekkel azonban a könyvtárak nem megfelelően élnek, a vonatkozó szabályokat nem az előírásoknak megfelelően alkalmazzák.

A 2. táblázatban 5 könyvtárnál jelöltük az ISBN hiányát. A bejelentéseken azonban az ISBN-t feltüntető leírások sem hibátlanok. Ha egy könyvnek több ISBN-je van – akár azért, mert több kiadó közös kiadása, akár azért, mert a főcímmel, illetve a kötetcímeihez külön ISBN-ek járulnak – azokat az azonosító számok hovatartozását jelölve a leírásban tükröztetni kell.

A besorolási adatok

A megjelenés alatt álló 3423/1–2. sz. szabványok előírják, hogy a különböző tartalmú és szerzőségű könyveket (egy- és többszerzős művek, bibliográfiák, szótárak, könyv formában megjelenő konferencia anyagok stb.) milyen típusú adatok alapján kötelező, illetve lehetséges visszakereshetővé (szerzők, címek, konferenciák neve, testületek neve stb.) tenni. A 3440/2–5. sz. szabványok e besorolási adatok egységesítésének szabályait határozzák meg.

Mindkét táblázaton a besorolási adatok megjelenítésére vonatkozó kérdésekre adott válaszok változatos képet mutatnak és egyben (feltételezhetően a szerkesztési szabványfejezet hiányában) a válaszolók bizonytalanságát tükrözik.

Főtételek

Sem a manuálisan, sem pedig a gépi úton előállított nyilvántartások nem nélkülözhetik azokat a megkülönböztetett adatokat, amelyek a rendszereket működőképessé, az adatokat kereshetővé, visszakereshetővé teszik. Ezért elrettentő az 1. táblázatban az a négy könyvtár, illetve a 2. táblázatban az a 14 könyvtár, amely még a főtételeket sem szándékozza megkülönböztetni, illetve nem is különbözteti meg. Ezeknek a könyvtáraknak a döntései feltételezhetően abból a félreértésből (félremagyarázásból) származnak, hogy a 3424/1–79. sz. szabvány alkalmazása helyettesíti a hagyományos címleírás összes folyamatát.

Az első főtételt (például egy háromszerzős könyv első szerzője) a leírás előtt akkor is közölni kell, ha a leírásban szereplő névforma megegyezik az egységesített névformával.

Melléktételek

Az első főtételen kívüli többi besorolási adat szabályos jelölési lehetőségei:

- ha a besorolási adat megegyezik a leírásban szereplő formával, aláhúzással jelölhető;
- ha nem egyezik meg a leírásban szereplő formával, akkor az egységesített formát a leírás után (talpalás) vagy a leírás, illetve a főtétel előtt (fejelés) kell közölni.

Azok a könyvtárak, amelyek a melléktételeket minden esetben csak aláhúzással jelölik (az 1. táblázatban 14 könyvtár, a 2. táblázatban a melléktételeket megkülönböztető 3 könyvtár kivételével az összes többi, vagyis 25 könyvtár) lemondtak arról, hogy a besorolási adatokat a 3440/2–5. sz. szabványok előírásainak megfelelően egységesítsék, állományukat egységes rendszerben és minden szükséges adat alapján visszakereshetővé tegyék.

Értelmét veszti a feldolgozó munka, ha a 3424/1–79. sz. leírási szabványt mégoly pontosan alkalmazzák is, de elmulasztják a besorolási adatok egységes formájának a meghatározását, ami lehetővé teszi a katalógusszerkesztést, illetve a betűrendes nyilvántartások funkcióinak betöltését.

Az új transliteráció

A szabványcsoportnak a cirill betűk transliterációjára vonatkozó fejezete okozza a legnagyobb gondot. Nincs szándékomban a kollektív munka eredményeként jóváhagyott szabványfejezetek bírálata, de az 1362–78. sz. szabvány súlyos hiányosságai ez alkalommal mégsem hallgathatók el. Minden szabvány az egységes működés eszköze. Azáltal, hogy e szabvány két táblázatot is tartalmaz és néhány inkriminált betű háromféle átírását is lehetővé teszi, megkérdőjelezi a szabványosítás értelmét és kockára teszi a transliterált tételeknek az információcserében való hasznosítását. A szabvány meghatározza ugyan a három variáció felhasználási területeit, de számításon kívül hagyja azt a leggyakrabban előforduló lehetőséget, hogy egy produktum többfelé irányuló információcsere céljára

is készülhet. A szabvány azt sugalmazza, hogy ahány célra a feldolgozás készül, annyiféle változatban kell az átírást elkészíteni. A gyakorlatban pedig erre kényszeríti mindazokat a könyvtárakat, amelyek bel- és külföldi információcserében vesznek részt. Az eddig egyévesen alkalmazott – ritka tünemény ez a magyar könyvtárügyben! – átírási szabvány módosítására azért került sor, mert a régi szabvány a magyar nyelv unikális ortográfiájához és artikulációjához igazodva, egyetlen más nyelvterület átírási gyakorlatához sem igazodott. Az új szabványnak a belföldre kötelezővé tett 1. táblázata kiküszöböli ugyan az eddig kettős betűkkel (ž, č, š, ů, â stb.) jelölt speciálisan magyar megoldásokat, ami által a szabvány közelít a nemzetközi gyakorlathoz, de a nemzetközi gyakorlatban továbbra is élő különböző megoldások (h = ch = kh, ĭ = lj = jl, ŝ = šč = shh stb.) a jövőben is változatos képet fognak mutatni.

A cirill betűknek *nemzetközileg egységes átírása* nemcsak a feldolgozásnál lenne kívánatos, hanem legalább olyan nagy a jelentősége a tájékoztatásban is. Hogy a különböző rendszerekben transliterált dokumentumot, illetve hivatkozást saját rendszerünkben értelmezni tudjuk, ahhoz írásban vagy gondolatban az eredeti cirill betűre kell visszafordítani a szöveget. Sok rendszer egyidejű használata mellett ez a követelmény megvalósíthatatlan. Egy-egy ékezet hiánya könnyen eredményezheti, hogy egy keresett és meglévő mű mégsem lesz azonosítható. A különböző átírási rendszerekben között hivatkozások ellen nem tehetünk semmit, egyetlen lehetőségünk, hogy saját, országon belüli átírási rendszerünket olyan egységessé tegyük, mint amilyen az a régi szabvány alkalmazásának idejében volt. Ezért a könyvtárak nehézségeinek megértése ellenére a központi katalógus működőképessége és a köz szolgálhatósága érdekében ragaszkodnunk kell e kétes értékű szabvány alkalmazásához és a szabvány 1.1 és 1.4 pontjainak előírásai alapján csak az 1. táblázat mellékjelekkel ellátott átírásával készült leírásokat fogadhatjuk el.

Utalók, utalórendszer

A különböző színvonalú és funkciójú könyvtárak igényeihez igazodva a szabványfejezetek lehetőséget adnak: a teljes vagy rövidített leírásra, a személynevek teljes vagy rövidített névalakban való nyilvántartására, és kevés kivételtől eltekintve, nem teszik kötelezővé az egységes cím közlését. Ezek az egyszerűsítési lehetőségek határozzák meg a központi katalógus lehetőségeit. A jelentők közül sokan alkalmazzák az egyszerűbb megoldásokat, ezért a központi katalógusban csak a kötelező besorolási adatok alapján tehetjük visszakereshetővé és azonosíthatóvá a nyilvántartott műveket, továbbá le kell mondanunk az egy szerző összes művének és egy mű összes kiadásának fellelhetőségéről. Ezért specifikuma a betűrendes katalógusok típusán belül a központi katalógusnak, hogy kizárólag lelőhelykatalógus. E funkcióból következik, hogy az új és a régi katalógus közötti kapcsolatot a központi katalógusban csak korlátozott mértékben kell megteremteni. Úgy tervezük, hogy azokat a többkötetes műveket kapcsoljuk össze utalóval, amelyek a megjelenési évek különbözősége miatt mindkét katalógusban szerepelni fognak. A régi és az új katalógusban alkalmazott átírási rendszerről elegendőnek tartjuk a használat eligazító táblázatokon tájékoztatni. A személy- és testületi nevek változott egységesített névformáiról álta-

lában sem tartjuk indokoltnak az egyik katalógusból a másikba való eligazítást, mert hiszen a mellőzött névformáról mindkét katalógusban amúgy is kötelező az utalókészítés.

A két rendszer elsajátításától új katalógus indításával sem tudjuk megkímélni a használót. Könnyebben tudomásul vehető azonban az egy katalógus egy rendszer, mint az egy katalóguson belüli, utalóktól hemzsgő két rendszer.

Összegzés

A könyvek feldolgozását érintő új szabványok ürügyén sorra vettük a korszerű, lelőhelyet is tartalmazó információcsere és a folytonosan emlegetett és kívánatos országos könyvtárgépesítés néhány elengedhetetlenül fontos szakmai előfeltételét. Nem érintettük a betűrendbe sorolásra és a betűrendes nyilvántartások szerkesztésére vonatkozó szabványokat, mert a használók érdekében ugyan kívánatos lenne, hogy az új szabványok bevezetésével egyidejűleg mind a betűrendes katalógusok, mind a bibliográfiák szerkesztése egységes legyen, de e kérdéskör nem tartozik szorosan a külső forrásból származó információk felhasználásához, illetve továbbhasznosításához.

Nincsenek adataink arról, hogy a KKK-ban megállapított lelőhelyek milyen arányban és mértékben szolgáltatják a kért dokumentumokat. Feltételezéseink szerint a jelentőknek az a 12%-a – a 22 országos és egyetemi könyvtár – bonyolítja a könyvtárközi kölcsönzés zömét, amelyektől a jelentett mennyiség 85,53%-a származik. Másik hipotézisünk, hogy azok a könyvtárak képesek a szolgáltatásra, amelyek állományukat értelmezhetően, továbbfelhasználás céljára, az egyezményes megállapodásoknak megfelelően tárják fel. Eddigi tapasztalataink szerint nem mind a 22 könyvtár felel meg e kritériumnak. A már ismertetett érthető okok miatt többségük még nem vezette be az új szabványokat. Terveik az 1. táblázatból ismerhetők meg. Sajnálatos, hogy az új szabványok bevezetésével nem foglalkozik négy egyetemi könyvtár és az MTA Központi Könyvtára. Hasonlóan felkészületlennek tűnnek azok a könyvtárak, amelyek az összes szabvány megjelenése után tervezik az új szabványok bevezetését. Az előkészületek hiányát jelzi, hogy a többi kérdésre nem válaszoltak. Ebbe a kategóriába tartozik két országos és két egyetemi könyvtár. Bármilyen legyen is a könyvtáraknak a szabványok bevezetésétől való elzárkózásának az oka, a késve indulás és a lemaradás országos szempontból veszélyes. Különösen vonatkozik ez a pécsi és szegedi egyetemi könyvtárakra, a MTA Könyvtárára és a FSZEK-re, akik késve indulásukkal lemondanak a magyar könyvtárügyben eddig betöltött igen jelentős szerepükről és kötelezettségeikről. Az 1985-től megjelenő könyvek nyilvántarthatósága válik kétségessé, ha nem az új szabványok előírásainak megfelelően jelentik a KKK-hoz.

Veszély fenyegeti a központi katalógust azoktól a bejelentésektől is, amelyek a besorolási adatokat csak a leírásban aláhúzással szándékozzák megkülönböztetni, és azoktól is, amelyek csak a főtételt szándékozzák a címleíráson megkülönböztetni. E könyvtárak között is szerepelnek jelentős állománnyal és gyarapodással rendelkező intézmények.

A központi katalógusokra és a bejelentőkre-bejelentésekre vonatkozó, öt éve készülő rendelet a jelenleg önként jelentő könyvtáraknál többnek fogja kötelezővé tenni a

könyvek bejelentését. (Felkérésünknek még mindig sok fontos könyvtár nem tett eleget.) A jelenleginél több jelentő, feltételezhetően szélesebb körű, választékú, nagyobb mennyiségű bejelentés hiányát mégis kisebb veszélynek látjuk, mintha az eddig élvonalban levő nagykönyvtáraink állománygyarapodásának a nyilvántartásáról kellene lemondanunk. Az egyre nagyobb jelentőségű információcsere színvonalának a mércéje ez idő szerint minden kétséget kizáróan az új szabványok bevezetésének kérdése. A 12%-ba tartozó könyvtárak többsége egyben hálózati, illetve szakterületi központ is. A kérdőívhez mellékelt levélünkben felkértük a hálózati központokat, hogy egy külön kérdőívben tájékoztassanak a hálózathoz tartozó könyvtárak terveiről. Úgy reméltük, hogy a hálózati központ irányítása kiterjed a feldolgozó munkára és az új szabványok bevezetését központilag irányítják. A kapott válaszok e tekintetben sem egységesek. Néhány hálózati központ sokszorosította a kérdőívet és készséggel rendelkezésünkre bocsátotta a tagkönyvtáraktól beérkezett válaszokat. A hálózati központként is működő egyetemi könyvtárak vonzáskörében működő könyvtárakban, különösen ahol megvalósult a központi feldolgozás, az intézeti, illetve tanszéki könyvtárak is akkor vezetik be – vagy nem vezetik be – az új szabványokat, amikor a központi könyvtár. Nem volt célunk az összes jelentő könyvtár terveinek felmérése, ezért a hálózati központoktól érkezett összes információt nem dolgoztuk fel. Az adott policentrikus könyvtári rendszerből kiindulva továbbra is úgy látjuk, hogy akár hálózati, akár szakterületi vonatkozásban, a vezető könyvtár színvonala és igénye országos szempontból meghatározó jelentőségű.

A szabványosítás és a szabványok alkalmazása nem öncél, hanem a sokat emlegetett együtt- és rendszerben működés kiindulópontja. „A rendszerré válásban, a rendszerszerű működésben, vagy egyszerűbben, az együttműködésben két szervezeti elvnek kell érvényesülnie. Az egyik az illeszkedés *kötelezettsége*, másik a közvetítői funkció vállalása.”* Értelmezésem szerint: nagykönyvtárainknak az új szabványok bevezetése több mint kötelező: kötelezettség.

Utóhang

Cikkem írása közben a fenti témával összefüggő néhány gondolat foglalkoztatott. Úgy vélem ezeket is érdemes közreadni.

A központi katalógusok szolgáltatásai olyan központi szolgáltatások, amelyeknek adattartalma a dokumentumokat birtokló, a bibliográfiai leírásokat szolgáltató könyvtáraktól származik. Vonatkozik ez a gépi úton, munkamegosztással előállított központi katalógusokra is. Manuális vagy gépi műveleteknél egyaránt az output mindenkor függvénye az inputnak. Ily módon a központi szolgáltatások közül a lelőhelytájékoztató és a könyvtárközi kölcsönzés meg- és elítélése valójában a magyar könyvtárak és a magyar könyvtári rendszer egészének a bírálatát jelenti. A központi katalógusokat működtető és szervező

* FUTALA Tibor – HORVÁTH Tibor – PAPP István: Együttműködés vagy rendszerszervezés? = Könyvtári Figyelő. 29. évf. 1983. 5. sz. 469. p.

intézmények számára e megállapítás közismert, de a témával kapcsolatos megnyilvánulások e központi szolgáltatásokat mégis mint a magyar könyvtárügy mindentől független, elkülöníthető részeként tárgyalják. Könyvtárügyünk elmaradottságának okát gyakran hátrítják a központi szolgáltatások 19. századnak megfelelő színvonalára. A bajok felsorolása között ugyan szerepelnek még: a korszerűtlen könyvtáráépületek, a raktározási hely hiánya, a könyvtárak vezetőinek és dolgozóinak alkalmankénti illetéktelensége, a deviza- és pénzhiány, a könyvtárakat fenntartó intézmények értetlensége és érdektelensége, az újabb és legújabb könyvtári törvények és utasítások – a könyvtárügy irányításának – hiányosságai, de a központi szolgáltatásokat általában nem e hiányosságok következményeként értékelik. Hadd emlékeztessék a *Könyvtári Figyelő* két tematikus számára (1982. 6. sz. A Nemzeti Könyvtár központi szolgáltatásai és az 1983. 5. sz. Könyvtárközi együttműködés).

Az első tematikus számban kissé késve, de mégis megjelentek azok a tanulmányok, amelyek 10 éves periodicitással egy-egy országos könyvtárügyi konferencia ürügyén születnek meg az OSZK égisze alatt működő központi szolgáltatásokról. Az említett tematikus füzetben jómagam is igyekeztem számot adni a Könyvek Központi Katalógusáról, mégis álszerűség lenne nem megállapítani, hogy az egyes szolgáltatásokat ismertető tanulmányok nem maradtak a „my system, my problem” színvonalú anektodikus tárgyalásmódnál, nem estek a tudományosság látszatát keltő elméletieskedés hibájába, a fejlesztési lehetőségeket nem a lehetőségeinket illuzórikusan és voluntarisan meghaladó külföldi mintákról „koppintott” koncepciókkal helyettesítették. A cikkek a valódi és reális problémákat érintették, a szakmai kérdéseket az érvényes könyvtár-szakmai színvonalon tárgyalták. A fejlesztési, korszerűsítési terveknel figyelembe vették a lehetőségeket, meghatározták az általános és konkrét feltételeket, esetenként alternatívákat javasoltak.

Az adatszolgáltatókról és felhasználókról a tapasztalat alapján, mint a szolgáltatásokat befolyásoló tényezőkről szóltak, ily módon érzékeltetve az egész magyar könyvtárügy valóságát és válságát. A cikkek írói mindent elkövettek annak érzékeltetésére, hogy a központi szolgáltatások ne úgy éljenek a köztudatban, mint „valamely könyvtár része, osztálya”. Igyekeztek minden érdekelttel (a könyvtárügy irányítóival, a könyvtárak vezetőivel, a szakma oktatóival, a központi szolgáltatásokat éltető adatszolgáltatókkal és felhasználókkal, könyvtárosokkal és kutatókkal) megértetni, hogy a központi szolgáltatások „megítélését ne az alacsony besorolás” szabja meg. Azonban minden igyekezet hiábavaló volt! A cikkgyűjteményre mindössze egy reflexió született*.

Ezen előzményekre való tekintet nélkül egy év elmúltával jelent meg a *második tematikus szám*. Szerkesztői tévedés, mi több, hiba volt, hogy a két célszámot, megfelelő szerkesztői előszóval nem kapcsolták össze. Eltekintve a második különszám bevezetőjétől és az első, a kérdéskört „magasabb elvi szintre emelő” cikktől, e második különszám valójában folytatása az elsőnek.

Megtévesztő a két célszám címe is. Vajon a Nemzeti Könyvtár központi szolgáltatásai nem részei-e a könyvtárközi együttműködésnek? *Horváth Tibor* bevezetője meghir-

* ARATÓ Attila: Hozzászólás az OSZK Központi szolgáltatásaihoz. = *Könyvtári Figyelő*. 29. évf. 1983. 3. sz. 239–244. p.

deti a harcot a központi szolgáltatások helyes értelmezéséért, miközben maga is félreértelmezi. Amint már rámutattunk, a könyvtárközi kölcsönzés és annak eszközei a központi katalógusok par excellence a könyvtárak közötti együttműködés eredményei, vagyis olyan központi szolgáltatás, amely a magyar könyvtárak ilyen-olyan színvonalára épül, abból él, annak teljes mértékben kiszolgáltatott függvénye. A háromszerezős cikkben* a központi szolgáltatások meghatározása egyetlen kontextusban sem világos.

A „Mi a kérdés” c. fejezet 2. pontjában vajon melyik központi szolgáltatásra gondoltak a szerzők, amelyikről megállapítják, hogy alulfejlett, kialakulása óta csak mennyiségi változáson ment át és nemzetközi mércével mérve múlt századi teljesítményt nyújt? A bekezdés utolsó mondata még arról is tájékoztat, hogy a régóta hiányzó és régóta követelt központi szolgáltatásokat nem is említették. (Mit említettek egyáltalán és mi az, amit nem említettek?) A továbbiakban úgy tűnik, hogy központi szolgáltatás álnéven emlegetik a MNB „ügyét”. Ha jól értem, a kifogások akörül forognak, hogy a gépesítés eddigi eredménye kiadvány és nem szolgáltatás irányultságú. Ezt a tényt még bizonyítani sem kellene szerzőinknek, elegendő lenne Nyáriné Grófcsik Erika és Szűcs Erzsébet közös cikkére** utalniuk. Az első tematikus különszámban a szerzőpáros a gépesítés ezen hiányosságát (helyesebben fogalmazva: jelenlegi fázisát) tényként közölte. (Az említett cikknek mégcsak nem is ez a legnagyobb információértéke!) A Futala – Horváth – Papp cikkben a „továblépés előfeltételei” kezdetű mondatban (463. p.) szó sincs előfeltételekről (hacsak az általános szövegeket nem tekintjük annak?!), de a végén csattan az ostor és kibújik a szög a zsákból, újabb lehetőség az MNB elmarasztalására, amiért az MNB szerkesztősege még mindig nem adta ki a gépesítési kézikönyvet. Meggyőződésem, hogy az 1982-es tematikus szám legjobb cikke Szűcs Erzsébeté, amely viszont teljes egészében az MNB továbbfejlesztési lehetőségeiről, a gépesített nemzeti bibliográfiák lehetséges szolgáltatásairól és a hazai valós alternatív lehetőségekről, azok feltételeiről szól.***

A triumvirátus cikkében nem jár jobban a most születő tárolóraktár és a jelenlegi könyvtári kataszterből kiépítendő „mission oriented referral centre” sem. A tárolókönyvtárral szemben állított követelmény nem kisebb, mint a BL Lending Division színvonala és teljesítőképessége. A m.o.r.c.-től olyan input nélküli outputot (. . . „a hangsúlyt nem a nyilvántartásra, hanem a szolgáltatásra, vagyis az outputra kell helyezni”) várnak, amely „konzultációs központtá válhat”, „amely párbeszédet kezdeményezhet”, „kapcsolatban van a kutatásnyilvántartással és fordításnyilvántartással”, „regisztrálja és aktivizálja az információk szolgáltatásokat”, „a szakmai irányítás”, sőt „az információs politika koordinációs eszköze”.

Amint az írás mondja: „véneitek álmokat álmodnak, ifjaitok pedig látomásokat látnak”. Az álmok a múltba néznek vissza; a látomások a valóság talajáról a jövőt vizionálják.

Szerzőink vágyálmai nem tekinthetők sem látomásoknak, sem álmoknak. Kinyilatkoztatásaik illúziókat kergető, káros álmodozásnak minősíthetők csak. A szerzőket, úgy

* FUTALA Tibor – HORVÁTH Tibor – PAPP István: Együttműködés vagy rendszertervezés? = Könyvtári Figyelő. 29. évf. 1983. 5. sz. 455–470. p.

** NYÁRYNÉ GRÓFCSIK Erika – SZÜCS Erzsébet: A Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes rendszere. = Könyvtári Figyelő. 28. évf. 1982. 6. sz. 573–590. p.

*** SZÜCS Erzsébet: Nemzeti bibliográfiák mágnesszalagjai központi szolgáltatásként. = Könyvtári Figyelő. 18. évf. 1982. 6. sz. 591–600. p.

tűnik, az sem zavarja, hogy ezeket a követelményeket a saját maguk által felállított három alrendszerrel (irányítás, központi funkciók, maguk a könyvtárak) várják megvalósítani, amely rendszerek funkcionálását nem győzik elmarasztalni.

Nem rejtem véka alá: annak a meggyőződésnek akartam hangot adni, hogy a valóságtól elrugaszkodott, sémák és dogmák nyüge alatt kialakított koncepciók és programok nem szolgálják a magyar könyvtárügy felvirágoztatásának ügyét. Mélyítik a szakadékot az ún. elméleti és gyakorló könyvtárosok között, akaratlanul is hozzájárulnak a könyvtári munka, közvetve az egész szakma társadalmi lebecsüléséhez.

Meggyőződésem, hogy az adott körülmények között, bőséges szellemi és szűkös anyagi erőinket egy gazdaságilag megalapozottabb jövőben elérendő korszerű szolgáltatás előkészítése érdekében kellene összpontosítani, irreális programok és koncepciók készítése helyett. Egymás munkájának indokolatlan és értetlen bírálata helyett pedig az aszkézis eredeti értelmében az együttműködést kellene „gyakorolni”.

FÜGGELÉK

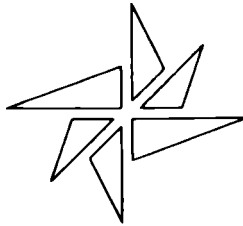
(A cikkben szereplő könyvtárak, intézmények és vállalatok kódjelei)

(Megjegyzés: az intézmények, illetve vállalatok neve alatt azok szakkönyvtára értendő)

B 1	Országos Széchényi Könyvtár
B 2	Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár
B 3	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
B 4	Országos Műszaki Könyvtár és Információs Központ
B 5	Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár
B 6	Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár
B 7	Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
B 8	Országgyűlési Könyvtár
B 9	Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat
B 10	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
B 11	Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára
B 12	Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára
B 13	Semmelweis Orvostudományi Egyetem Könyvtára
B 14	Állami Gorkij Könyvtár
B 33	MTA Biokémiai Kutató Intézet Enzimológiai Osztály
B 36	MTA Filozófiai Intézet
B 37	MTA Földrajztudományi Kutató Intézet
B 46	Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára
B 278	Építésügyi Tájékoztatási Központ
B 300	MTA Pszichológiai Intézet
B 302	MTA Ipargazdasági Kutató Csoport
B 304	MTA Közgazdaságtudományi Intézet
B 305	MTA Központi Fizikai Kutató Intézet
B 307	MTA Matematikai Kutató Intézet
B 314	MTA Régészeti Intézet
B 327	MTA Világgazdasági Kutató Intézet
B 335	MTA Kristályfizikai Kutató Csoport
B 411	Gyógyszerkutató Intézet
B 419	Hadtudományi Könyvtár

- B 458 Ipari Épülettervező Vállalat
 B 503 Kertészeti Egyetem
 B 560 Magyar Filmintézet
 B 633 Magyar Állami Földtani Intézet
 B 662 Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Könyvtára
 B 675 MSZMP KB Politikai Főiskola Könyvtára
 B 717 Országos Meteorológiai Szolgálat
 B 741 PRODINFORM Műszaki Tanácsadó Vállalat Dokumentumtár
 B 743/6 KM Légitforgalmi és Repülőtéri Igazgatóság Repüléstudományi és Tájékoztató Központ
 B 776 Műszeripari Kutató Intézet
 B 785 Néprajzi Múzeum Könyvtára
 B 793 Növényvédelmi Kutató Intézet
 B 853 Országos Testnevelési és Sportegészségügyi Intézet
 B 965 Szépművészeti Múzeum Könyvtára
 B 1053 Vasipari Kutató Intézet
 B 1487 Magyar Írók Könyvtára
 B 1700 Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ Könyvtára
 B 2186 Oktatókutató Intézet
 B 2200 Országos Vezetőképző Központ Tudományos Tájékoztató Szolgálat
 Bcs 1 Megyei Könyvtár, Békéscsaba
 D 1 Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen
 D 2 Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtára
 D 4 Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Debrecen
 D 10 Megyei Könyvtár, Debrecen
 D 15 Biogal Gyógyszergyár, Debrecen
 Duv 19 Nehézipari Műszaki Egyetem, Kohó- és Fémipari Főiskolai Kara, Dunaújváros
 E 1 Megyei Könyvtár, Eger
 E 2 Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Könyvtára, Eger
 G 1 Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő
 Gy 1 Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, Győr
 Gy 45 Magyar Vagon- és Gépgyár, Győr
 Gy 87 Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola Könyvtára, Győr
 H 24 Szegedi Élelmiszeripari Főiskola Állattenyésztési Kar, Hódmezővásárhely
 K 1 Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár
 K 51 Tanítóképző Főiskola Könyvtára, Kaposvár
 Ke 1 Katona József Megyei Könyvtár, Kecskemét
 Ke 10 Zöldségtermesztési Kutató Intézet, Kecskemét
 Ke 62 Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskola Könyvtára, Kecskemét
 Ksz 2 Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Keszthely
 M 1 Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára, Miskolc
 M 2 II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc
 N 1 Városi-Járási Könyvtár, Nagykanizsa
 Ny 1 MórícZ Zsigmond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza
 Ny 52 Mezőgazdasági Főiskola Könyvtára, Nyíregyháza
 P 1 Pécsi Egyetemi Könyvtár
 P 3 MTA Dunántúli Tudományos Intézet, Pécs
 P 4 Megyei Könyvtár, Pécs
 P 10 Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára
 S 1 Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron
 S 30 MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézet, Sopron
 St 1 Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján
 Sz 1 József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged

Sz 2	Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára
Sz 4	Somogyi Könyvtár, Szeged
Sz 87	Élelmiszeripari Főiskola Könyvtára, Szeged
Szfv 1	Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, Székesfehérvár
Szk 1	Megyei Könyvtár, Szekszárd
Szl 1	Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok
Szo 1	Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely
Szo 43	Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Könyvtára, Szombathely
Tb 1	József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya
V 1	Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára
V 2	Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém
V 54	Országos Oktatástechnikai Központ Könyv- és Médiatára, Veszprém
Z 1	Megyei Könyvtár, Zalaegerszeg

OKTATÓFILMEK VIDEOKAZETTÁRA VÉTELET és a kazetták helyi, illetve könyvtárközi kölcsönzését kezdte meg kísérleti programként egy illinoisi városi könyvtár.
Library Journal. 1984. március 15.

TÉVÉMENTES HÓNAPOT hirdetett Farmington amerikai kisváros gyermekkönyvtára, a városi tanács támogatásával. A családok mintegy 25%-a vállalta a tv-bőjtöt legalább 1–2 hétre. A könyvtár (a felnőtt részleg is) soha nem látott forgalmat bonyolított le, de a gyerekek tanulmányi eredményén is meglátszott a kampány hatása, sokan főzni is tanultak otthon.

Library Journal. 1984. március 15.